

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора медичних наук, професора Гасюка Петра Анатолійовича
на дисертаційну роботу Давидової Людмили Миколаївни за темою:**

«Структурні зміни язика за умов зневоднення організму»

(анатоמו-експериментальне дослідження)

поданої до офіційного захисту в спеціалізовану вчену раду Д 55.051.05

при Сумському державному університеті МОН України

на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук

за фахом 14.03.01 – нормальна анатомія.

1. Актуальність теми.

Язик, як повноцінний орган характеризується специфічним алгоритмом функціонування, що має відповідне морфологічну структуру у вигляді розподілу клітинних, тканинних та органних ланок.

До найпоширеніших захворювань язика належить глосит. Це запальний процес унаслідок впливу різних причин екзогенного та ендogenous характеру. Клінічні прояви глоситів дуже різноманітні, при цьому характер патологічних змін слизової оболонки язика залежить від виду подразника, його специфічності, часу впливу та відображає стадію розвитку патологічного процесу. Механізм виникнення симптомів ураження язика до кінця не вивчений та інтерпретується авторами з урахуванням результатів проведених досліджень.

Разом з тим, слід відмітити, що на сьогодні єдиного погляду на провідні пускові механізми розвитку даного захворювання немає. У літературі не досить висвітлено питання щодо дослідження язика при різних дегідратаційних моделях порушень водно-електролітного обміну. У зв'язку з цим, лікарі-стоматологи стикаються з проблемою вибору ефективних способів лікування даної патології. Вищенаведене зумовлює актуальність проведення порівняльного аналізу основних органо-, морфо-, ультраметричних показників, а також установити основні закономірності розвитку патоморфологічних порушень у тканинах даного органа.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана згідно з планом наукових досліджень Сумського державного університету і є складовою частиною НДР кафедри морфології «Закономірності вікових і конституціональних морфологічних перетворень внутрішніх органів і кісткової системи за умов впливу ендо- і екзогенних чинників і шляхи їх корекції» (№ державної реєстрації 0113U001347) та є фрагментом НДР МОН України «Морфофункціональний моніторинг стану органів і систем організму за умов порушення гомеостазу» (№ державної реєстрації 0109U008714).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Дисертаційна робота Давидової Л. М. являє собою завершену наукову працю, котра виконана на високому методичному рівні з використанням комплексу сучасних методів дослідження.

Усі наукові положення та висновки, представлені у дисертації є науково обґрунтованими, достовірними та закономірно витікають із результатів основного змісту роботи.

Автором проведено глибокий патентно-інформаційний та науковий пошук, детально проаналізована література за останні десятиліття. Наукові положення, сформульовані автором в дисертаційній роботі є науково обґрунтованими та базуються на поглибленому аналізі даних сучасної літератури, отриманих результатах власних досліджень та їх обговоренні.

Використані методи дослідження відповідають поставленій меті, завданням і сучасним вимогам наукових досліджень.

Отримані результати та висновки базуються на експериментальному дослідженні, проведеному з використанням 96 білих щурів-самців лінії Wistar віком від 6 до 12 місяців і вагою від 180 до 250 г, що дозволило сформулювати достатні за кількістю тварин групи експерименту.

Методи дослідження є сучасними та дозволили в повній мірі оцінити структурні зміни язика та їх хімічного складу в умовах дегідратаційних порушень.

Статистична обробка отриманих результатів забезпечила достовірність сформульованих висновків.

Отримані наукові дані узагальнені у висновках, які логічно витікають із завдань дослідження, сформульовані лаконічно і чітко відображають наукові положення, що були отримані при виконанні дисертації.

Все перераховане вище дозволяє стверджувати, що обґрунтованість та достовірність наукових положень та висновків, які сформульовані в дисертації, є достатніми та не викликають сумнівів.

Наукове і практичне значення отриманих результатів.

У представленій на рецензування дисертаційній роботі вперше на значній кількості експериментального матеріалу проведено вивчення особливостей структури язика та специфіки вмісту хімічних елементів у щурів за умов впливу на організм різних видів дегідратаційних порушень в експерименті, що проявляється у поступових та поетапних перетвореннях слизової оболонки язика, судин дрібного калібру, власного м'яза язика та його ультраструктурних компонентів.

Уперше проведено вивчення впливу вітамінів А та Е на структурні особливості язика за умов впливу на організм дегідратаційного синдрому. Виявлений високий рівень протективності препарату та доведена можливість його застосування для профілактики і часткової корекції патологічних процесів за умов впливу порушення водно-електролітного балансу.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях.

Основний зміст дисертаційної роботи відображений в 11 наукових працях, з яких 6 статей – у фахових наукових журналах, 5 тез доповідей – у матеріалах конференцій та 1 стаття опублікована у виданні, що обліковується

науко-метричною базою Scopus; 1 наукова праця опублікована одноосібно.

Обговорення результатів на конференціях та ступінь впровадження матеріалів дисертаційної роботи.

Основні матеріали дисертації обговорені на науково-практичних конференціях студентів та молодих учених Сумського державного університету (м. Суми, 2015, 2016, 2017), науково-практичній конференції «Теорія та практика сучасної морфології» (м. Дніпро, 2016), науково-практичній конференції «Прикладні аспекти морфології» (м. Вінниця, 2017).

Сукупність всіх публікацій в повній мірі відображає викладані в дисертації результати дослідження.

Результати дисертаційного дослідження впроваджені у навчальний процес та наукову роботу ряду кафедр Вищих навчальних закладів України.

Оцінка вмісту дисертації, зауваження.

Дисертація побудована за загально прийнятою схемою відповідно до «Основних вимог до дисертації та авторефератів дисертації».

Дисертаційна робота складається із вступу, огляду літератури, матеріалів та методів дослідження, 4 розділів власних досліджень, обговорення результатів досліджень, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел налічує 160 найменувань (107 – кирилицею і 53 – латиницею), розміщених на 16 сторінках. Робота ілюстрована 3 таблицями та 92 рисунками, що займають 32 повні сторінки, і 6 додатками.

Робота викладена на 233 сторінках комп'ютерного тексту (основний обсяг становить 166 сторінок).

У «*Вступі*», написаному відповідно до нормативних документів ДАК МОН України, висвітлено сучасний стан проблеми, аргументовано актуальність теми, відображено зв'язок дисертаційної роботи з науковою тематикою навчального закладу, де проводилось дослідження, сформульовані мета та завдання роботи, вказано об'єкт, предмет та методи дослідження, наукову

новизну, практичне значення одержаних результатів, особистий внесок дисертанта, наведено відомості про апробацію результатів дисертації, основні публікації та структуру і обсяг дисертації.

Розділ 1 *«Огляд літератури»* викладений на 23 сторінках. Складається із трьох підрозділів, в яких автор, посилаючись на роботи вітчизняних і закордонних авторів, стисло і вичерпно висвітлює дані наукової літератури щодо проблематики обраної теми дослідження. Підрозділи логічно побудовані, написані чітко і грамотно. Огляд літератури дійсно є аналітичним. Матеріал викладено логічно з ґрунтовним аналізом сучасних літературних джерел.

Розділ 2 *«Матеріали та методи дослідження»* містить у собі загальну характеристику експериментального матеріалу, описання органоетричного, гістологічного, гістоморфометричного, електронно-мікроскопічного, сканувальної електронної мікроскопії, мікроелементного аналізу та статистичного методів, що використовувались автором. Вважаю важливим відмітити, що їх використання в даній роботі було обґрунтованим і необхідним.

При роботі з тваринами дотримувались положень Європейської конвенції про захист хребетних тварин, які використовуються для експериментів та інших наукових цілей (Страсбург, 1986), Загальних етичних принципів експериментів на тваринах, ухвалених Першим національним конгресом із біоетики (Київ, 2001).

Третій розділ роботи *«Результати власних досліджень»* складає основну частину дисертації та містить інформацію про фактичні дані, що отримані автором під час проведення дослідження. Представлений на 89 сторінках комп'ютерного тексту та складається із 10 підрозділів.

В них автором наведено детальну характеристику морфологічних змін язика щурів за умов впливу загального, клітинного та позаклітинного зневоднення та періодів подальшої реадаптації, описано характеристику язика щурів при корекції процесів зневоднення вітамінами А та Е.

Дані підрозділи повністю відображають результати власних досліджень. Викладення результатів супроводжується даними статистичного аналізу, який проведено на сучасному рівні.

Варто відмітити, що цифровий та ілюстративний матеріал повністю базується на фактичних даних, підданий статистичному аналізу, що забезпечує достовірність отриманих результатів.

Розділ 4 «*Аналіз та узагальнення результатів власних досліджень*» викладено на 33 сторінках і містить стислий виклад основних положень дисертації, порівняння власного матеріалу з результатами світових досліджень.

Автор стисло підсумовує основні здобутки дисертаційної роботи. Для аналізу отриманих даних автором використано сучасні літературні джерела.

Висновки дисертаційної роботи сформульовані чітко, лаконічно, відповідають меті та завданням дослідження і відображають основний зміст роботи. Побудовані на достатньо великій кількості фактичного матеріалу і впливають з основних результатів дослідження.

Список використаних джерел містить 160 бібліографічних даних робіт, з яких 107 – кирилицею і 53 – латиницею. розміщених на 16 сторінках. Даний розділ оформлений згідно встановлених вимог. Варто зазначити, що наявні літературні джерела, які виходять за межі 10-літнього діапазону публікацій, але це є фундаментальні монографії, в основному закордонних науковців, за даними яких автор проводить аналіз і дискусію щодо результатів власних досліджень.

Зміст автореферату є ідентичним основним положенням дисертації.

Під час аналізу змісту роботи та вивчення матеріалів дисертації виникли певні зауваження, що не торкаються суті роботи і мають переважно редакційний та рекомендаційний характер.

У цілому позитивно оцінюючи дисертацію та автореферат, необхідно вказати на зауваження, які не знижують наукової та практичної цінності роботи:

1. У тексті дисертації виявляються поодинокі стилістичні та друкарські помилки, не зовсім вдалі вислови, латинізми (наприклад: «протягом» замість «впродовж», «так як» замість «оскільки», «дорзальна» замість «спинна», «шапка» замість «шляпка гриба» тощо).

2. Трапляються поодинокі застарілі джерела літератури.

3. У розділі 2 «Матеріали та методи дослідження» відсутня нумерація формул, що дещо відображається на сприйнятті розрахунків.

4. Розділ 3 «Результати власних досліджень» та розділ 4 «Аналіз та узагальнення результатів власних досліджень» дисертації дещо перенасичений цифровим матеріалом, доцільно було б їх представити у графічних зображеннях.

5. По всіх підрозділах результатів власних досліджень різне заокруглення цифрових даних до сотих та тисячних.

Слід зазначити, що наведені зауваження не псують загальне позитивне враження від дисертаційної роботи.

Наведені зауваження не носять принципового характеру, не впливають на загальну позитивну характеристику роботи, не знижують наукової цінності дисертації. Основні наукові положення та висновки автореферату не підлягають сумніву.

Під час рецензування дисертаційної роботи в плані дискусії до дисертанта виникли наступні запитання:

1. Чи зустрічали Ви в науковій літературі роботи, що містять дані щодо особливостей морфологічної перебудови язика у ссавців та людей за умов порушення водно-електролітного балансу організму? Чим результати Ваших досліджень різняться від вже існуючих (стосовно норми)?

2. Чому при вивченні мінерального складу язика було вибрано для дослідження саме такі елементи – кальцій, магній, натрій, калій, марганець, мідь, залізо і цинк?

3. Чому на ранній стадії гіпо- та гіперосмолярної дегідратації в експерименті судини проявляли різні морфофункціональні реакції?

4. З чим пов'язана поява в експерименті при позаклітинному зневодненні в саркоплазмі м'яза язика та у цитоплазмі ендотеліоцитів капілярів збільшеної кількості вакуолей та мікропіноцитозних міхурців?

Висновок. Варто зазначити, що дисертаційна робота Давидової Людмили Миколаївни за темою: «Структурні зміни язика за умов зневоднення організму» є завершеною працею, в якій отримані науково обгрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання, що стосується з'ясування особливостей перебудови язика за умов за умов дії на організм різних видів дегідратації, визначення реадаптаційних можливостей та корекції структурних змін язика за допомогою вітамінів А та Е.

Робота повністю відповідає п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів» постанови Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів № 656 від 10.08.2015 року та № 1159 від 30.12.2015 року) щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.03.01 – нормальна анатомія, а її автор заслуговує присвоєння даного наукового ступеня.

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри
ортопедичної стоматології
ДВНЗ «Тернопільський державний
медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України»
доктор медичних наук, професор

П. А. Гасюк

Особистий підпис

завіряю

Помічник ректора з кадрових питань
Тернопільського медуніверситету

